

שערי אורה

שיחות קצרות לימי התשובה
שנאמרו בבית המדרש

”אין לך בית מדרש ללא חידוש”.

בימי התשובה בשנתיים האחרונות נמסרו בבית המדרש של הישיבה שיחות קצרות של כחמש דקות לפני תפילת ערבית, מפי אברכים, בוגרים ורבנים. מטרת השיחות הייתה לנסות להדריך לנחם ולעודד ולגעת בקצרה בנקודות עומק נפשיות, בענייניו של האדם הזמן והמקום. חידוש מבורך זה, המשיך גם בשנה זו, שנת החזקה.

במהלך העבודה על קובץ זה עלתה ההצעה להוסיף שיחות אלו, שיש בהם משהו מאווירה של הישיבה בימים אלו. השיחות נערכו שוב, וסודרו, שלא בסידורם הכרונולוגי, מתוך רצון להציג מהלך שנרקם מתוך השיחות עצמן, גם אם כל אחת מהן עומדת בזכות עצמה.

אלול; לא - לו

ראש הישיבה, הרב יואל מנוביץ

לפעמים צריך להפוך שולחנות

כשהיו פוקדות את עם ישראל גזירות או רדיפות באירופה, גדולי ישראל היו מתכנסים, ומטכסים עצה כיצד יש לנהל את ענייני הכלל. באחד הכינוסים בוילנא, הגיעו כל הגדולים והתחיל דיון בשאלה כיצד יש לנהוג בעקבות הגזירות האחרונות שפקדו את אירופה. דומני שהיה זה ר' חיים גרודו'נסקי, שהיה אז ראש האסיפה.

הוא ביקש את סליחת המסובים, הפך את השולחן, ואמר: בואו נשב סביב שולחן הפוך עם רגליים למעלה. הוא אמר להם: ראו, לפעמים יושבים לדון באיזושהו עניין, והדברים נראים כאילו הם רגילים, אבל כאן יש דברים נוראים שעומדים על הפרק. במצב שכזה אי אפשר לשבת ולדון כבדרך כלל, אנו חייבים להפנים את המצב לאשורו!

חודש אלול דורש מאיתנו שינוי, דורש מאיתנו להפוך את השולחן. להרגיש שמשוהו מתרחש סביבנו. נהוג לומר שפעם בעם ישראל, כשהחזן בתפילת מוסף היה מברך את החודש ואומר "אלול", בזה היה די להעביר פחד בקהל. אנו רוצים לקיים בישיבה שיחה לפני ערבית רק בזמן אלול, שיחה מתומצתת, כחמש דקות, שהשינוי והדברים יפעלו בנו, להרגיש את השינוי, להפוך את השולחן. בכל יום ידבר מישהו אחר, מרבני הישיבה אברכיה ובוגריה. בכל יום דברים חדשים מזווית אחרת, שיעוררו אותנו בכל יום מחדש, כפי שחודש אלול צריך לעורר אותנו.

אלול; לא - לו

הרמב"ם בהלכות שופר (ג, ז) כותב:

אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורר עורו ישנים משינתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם; וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל - הביטו לנפשותיכם, והטיבו דרכיכם ומעלליכם; ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה.

ולכן אנחנו תוקעים בשופר מידי בוקר כדי להתעורר ולהרגיש את הזמן הזה. זמן אלול הוא זמן מיוחד, ה'שפת אמת' מזכיר כל פעם את זמן אלול ואת סעודה שלישית ביחד. את המיוחדות שבזמן סעודה שלישית כל אחד מרגיש. גם זמן אלול זה כאילו זמן סעודה שלישית, זה 'רעוא דרעוין', התעוררות הרצון העליון, אלא כיוון שזה זמן ארוך קשה להרגיש כך כל הזמן ולהיות באווירה מרוממת, במתח וביראה במשך חודש שלם, אבל בכל זאת ה'שפת אמת' מזכיר פעמים רבות את סעודה שלישית ואת אלול ביחד.

ר"ח אלול זה הזמן בו עלה משה רבנו לקבל לוחות שניים, ארבעים יום של התנתקות מהחומריות ועליה לגבהי שמים, כדי לכפר על חטא המחול סביב עגל הזהב והחושניות, מה שקרה עם משה רבינו חוזר ומתרחש אצלנו. אני רוצה במילה אחת לתאר את חודש אלול, וכדי לתאר במילה אחת, צריך להשתמש בחריפות חסידית. ה'שפת אמת', שהוא מבית מדרשו של הרבי מקוצק, שם יודעים לתמצת

ולומר דברים עמוקים ומהותיים בדרך קצרה וחדה, אומר שהמילה אלול מורכבת מהמילים: "לא" ו"לו". פעם אחת עם א' ופעם אחת עם ו'.

ב'מזמור לתודה' אנחנו אומרים "דעו כי ה' הוא אֱ-להים הוא עֲשָנו ולא [ולו] אֲנַחְנו עֲמוּ וְצֹאן מְרֵעִיתוֹ" (תהלים ק, ג) יש בפסוק הזה קריא וכתוב - הוא עשנו ולו אנחנו. אומר ה'שפת אמת' - אתה רוצה לדעת מה זה אלול? אלול זה להיות קצת 'לא', כלומר, קצת פחות גוף, וכך נעשים 'לו'. אם קצת נפחית מהעניינים החיצוניים, מקליפות החיים, נגלה את פנימיותנו ושייכותנו לקדושה. זה כל עניינו של אלול, בשמו של החודש נמצאת כל מהותו.

הרב יואל מנביץ, ראש ישיבת הגולן

להרגיש את אלול

הרב אמנון שוגרמן

בעת בה אנחנו פותחים את לבנו להערות המוסריות לקראת הימים הנוראים לקחתי את ספרו של הרב אברהם פנחס גרוז'ינסקי, אחד מהצדיקים שזכינו שהסתופפו בישיבה. הרב אברהם, שנפטר לפני למעלה מעשרים וחמש שנים, היה מניצולי אירועי תרפ"ט בחברון בהם נרצחו הוריו. באחרית ימיו היה משגיח באחת הישיבות בבני ברק, ולאחר מכן עבר לגור אצל בתו וחתנו ברמת מגשימים. כשהגיע לגולן ביקש ללמוד בישיבה והציע בהתנדבות להעביר שיחת מוסר בכל עת שאבקש, אבל הוא הוסיף: "בכל זמן שתבקש אני אסכים אך פעם אחת אני אבקש", שאלתי, "מתי אתה תבקש?", והוא ענה, בכ"ה שבט, יום הזיכרון של ר' ישראל מסלנט.

מהספר שהוא נתן לי אני רוצה להקריא הערה שהוא מצטט מר' ישראל מסלנט: "מלפנים, כאשר ידעת, כל איש אחזו פלצות מכל הקורא חודש אלול, החרדה הלזו נשאה פרי, כאשר נפשיט מעלינו לפי שעה מלבושים המגואלים ונלבש מחלצות, נראה בעליל כי יש לפחוד ולרתות, כל אחד לפי ערכו כפלי כפליים מאשר היה לפניו".

הוא מסביר את הפסקה הזו כך: "חושבני כי מלבד הירידה האימה ביראת שמים בדורנו אנו, מר' ישראל זצ"ל ועד היום הזה, הרי יש לנו עילה וסיבה נוספת לחזור ולהתעורר ולשנן לעצמנו יומם ולילה מילים אלו, כי יש לפחוד ולרתות כפלי כפליים ביום הדין הגדול והנורא. מאחר שזכינו לראות נסים ונפלאות לאין שיעור, הרי מעשינו ואורח חיינו ייבחנו לאור הכתוב המודגש בתורה 'כי עיניכם הרואות את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה', ואם ח"ו נתבע על כך, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה".

גם באחרית ימיו, למרות הקושי, היה מגיע מידי יום לישיבה וביום הכיפורים היה מתפלל איתנו. אני זוכר שהתבוננתי בהתפעמות רבה כיצד היה ממרר בככי כילד קטן בתפילה זכה של ערב יום הכיפורים, התפילה שלו תמיד עשתה רושם. ביקרתי אותו פעם בין ראש השנה ליום הכיפורים, שאלתי אותו, "נו, ר' אברהם פנחס מה שלומך?" הוא אמר לי: "תשמע, אני לא יודע מה לעשות". שאלתי: "מה הבעיה שלך?" וענה: "אני לומד עכשיו את הלכות תשובה לרמב"ם, ורואה עשרים וארבעה דברים שמעכבים את התשובה, ואני רואה שאני לא עונה על חלק מהמעכבים הללו... ואני אומר לעצמי: יהודי שעבר את גיל שמונים, שכל ימיו בעבודת ה', 'מוסרניק' אמיתי, מתנצל שהוא לא תיקן את עשרים וארבעה המעכבים את התשובה שהרמב"ם מונה, מה אנו נאמר? אנו באמת צריכים לחוש את התחושה הזאת של ערב הימים הנוראים".

מפורסם בשם ר' ישראל מסלנט שכל השנה צריך להיות כמו אלול, אבל אלול, כשמגיע אלול ודאי צריך להיות כמו אלול. זאת תביעה שנדרשת מכל אחד מאיתנו, וכשאני אומר מאיתנו - כוונתי אף לעצמי. גם אם לפעמים איני עומד בכך, אנו צריכים לחוש שאנחנו מתקרבים לימים הנוראים, ולהיכנס לתהליכי התשובה - בין אם זה מרום ההשגה בנוסח אורות התשובה של מרן הרב זצ"ל, בין אם זה בדרכי מוסר יותר צנועות יותר פרטיות כמו שתנועת המוסר ייסדה - את זה כולנו צריכים לחוש. התחלנו אמש באמירת הסליחות, אנחנו נכנסים למסלול של עבודה רוחנית גדולה לקראת הימים הנוראים, ובעז"ה ההתעוררות הזו תביא אותנו למקום גבוה לצעוד בדרכי ה'.

הרב אמנון שוגרמן, ראש ישיבת הגולן

ערכן של חמש דקות ביום

הרב עודד שוגרמן

כשעלתה ההצעה לקיים בישיבה שיחה יומית קצרה בת חמש דקות, היה נראה במבט ראשון שחמש דקות הן פרק זמן קצר מידי. ובכל זאת נראה לי שאפשר להתבונן במשמעות הדבר בשני כיוונים מנוגדים אך גם משלימים זה את זה, ומאוד קשורים לעבודה של חודש אלול.

יש צד פשוט של חמש דקות, בתוך הזמן. ויש צד עליון יותר של חמש דקות, מעל לזמן. ישנו צד פשוט, ובו חמש דקות זה הרבה מאוד זמן. נספר שני סיפורים המדגימים את העניין.

מסופר על ישיבת קלם, שאחד הסדרים בה, היה סדר של חמש דקות, מטרת הסדר הייתה שאנשים ילמדו את משמעות הזמן, בחמש דקות המצטברות יום ועוד יום ניתן להגיע לאוצר גדול. שמעתי מאחד מגדולי מלמדי התנ"ך בדורנו, שאת ידיעת התנ"ך שלו הוא רכש מחמש הדקות של ההמתנה בתור בחדר האוכל, בהם למד בבית המדרש, אותן דקות מעטות הלכו והצטברו לעוד יום, לעוד פרק, ולאוצר גדול.

מסופר על הרב בנגיס, מרבני העדה החרדית בירושלים, שהיה עושה סיום ש"ס כל שנה. הוא היה גאון גדול, וכל שנה סיים את הבבלי. באחת השנים הוא עשה סיום ולאחר שבוע הזמין את האנשים לסיום נוסף. אמרו לו: "בכל זאת, עבר רק שבוע! איך עברת שוב על כל הש"ס?!" הוא ענה להם שבכל שנה סיום הש"ס מבוסס על הלימוד היומי שלו, שבעה דפים ביום. הסיום השני מבוסס על לימוד אחר. מאחר ומזמינים אותו לכל מיני אירועים, חתונות, בריתות וכדומה, תמיד יש כמה דקות המתנה לתחילת האירוע. בדקות האלו של ההמתנה, הוא קבע סדר לימוד בפני עצמו, באופן זה הספיק אחרי כמה שנים לסיים את הש"ס... זהו הצד הפשוט של ערכם של חמש דקות בתוך מימד הזמן.

ישנו צד עליון, וכיוון אחר, המבטא משהו גבוה ונשגב, שהוא כל כך מעבר לזמן, עד שגם בחמש דקות אפשר להשתייך אליו. הרב חרל"פ התכתב עם בנו, בזמן שנסע לארצות הברית, להיות רב קהילה. מכתבים אלו התפרסמו בספר שנקרא "מכתבי מרום", ובהם הוא מזכיר לבנו כל מיני הדרכות שהוא נתן לו קודם הנסיעה.

בעניין החמש דקות שדברתי אתך בקצרה, לא אכחד כי אף על פי שלכאורה נראה הדבר נקל, מה כבידות יש בחמש דקות, אבל כשמגיעים לידי קיום רואים כי גם זה כבד, ואם מתחזקים בזה מביא תועלת רבה. העיקר שלא יעבור יום ולא לילה שלא ילמדו בהם לפחות חמש דקות ביום וחמש דקות בלילה. הלימוד באותם חמש דקות יהיה ער בעליזות ושמחה, וצמצום כל המחשבות בהם בלי שום הפסק כלל ועיקר. ויש לכוון בהם ללימוד לשמה, לקיים מצות לימוד לשם גילוי יחודו בעולם דזהו ענין לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה.

(מכתב ו)

נראה שכוונת הרב חרל"פ היא שבתוך שגרת היום-יום יש צורך להתקשר למימד הגבוה שבנו, ללמוד תורה לשמה, להידבק בה'. ביום יום אנחנו נמצאים באיזושהי שגרה ובה אנחנו לא תמיד זוכרים את הנשמה המאירה בכל אחד ואחד מאיתנו. ממילא אנחנו לא נמצאים במעלה וברוממות שיש בכל אחד מאיתנו ובכל אחד מישראל.

צריך להכשיר מגע עם המקום הזה. צריכים להתכוון ולהיזכר באותו גודל, באותה נשמה עליונה שכולנו שייכים אליה. התכוונות שקשה להחזיק אותה כל היום, מאחר ובמהלך השגרת של היום האדם מוצף מחשבות שוטפות המטשטשות את המקום הזה. עדיין, מפעם לפעם אנחנו מנסים להתרומם להתקרב ולגעת במקום של 'אָתָם הַדְּבָקִים בָּה' א-לְקִיכֶם" (דברים ד, ד), שהוא השורש של הכל. זו העבודה המיוחדת של הימים הנוראים, עבודה של דבקות במקור החיים, קירבה לאידיאל הגדול של "וידע כל פעול כי אתה פעלתו". ההתכוונות היא משהו שהוא בתוך הזמן, רגע מדויק, הנוגע במקום שמעל הזמן. גם חמש דקות הם זמן שמספיק לאפשר את השייכות, ליצור את הקשר הזה, כמועט המחזיק את המרובה.

כעין זה, מה שחז"ל אומרים "מקום ארון אינו מן המידה" (מגילה י, ב ועוד), הדברים הכי נשגבים הם מעבר למקום המדוד, במובן של המרחב הנתפס, ואפשר לומר כן גם על מימד הזמן. זהו השורש הגבוה שממנו הכל חי.

ב"מעשה משבעת הקבצנים", מתוך "סיפורי מעשיות" של ר' נחמן, מסופר במעשה של היום החמישי על אותו קבצן שמעלתו היא מועט המחזיק את המרובה. עבודתו בנויה על אמונה, ענווה ויראה שהם מעבר לגדרים. אותה התבטלות והידבקות בקב"ה, אותה היזכרות בשורש שמחיה אותנו, בנשמה שממנה אנחנו דבקים בקב"ה. זאת העבודה שהרב חרל"פ מזכיר, היא יכולה להיות בזמנים המיוחדים של קריאת שמע ושל תפילה, אבל גם בזמן שאדם בוחר בעצמו, זמן שבו אדם מכוון את ליבו

באמת להתרכז ולעורר את המימד הנשמתי הזה. לשם כך אין צורך בימים ושעות, גם בחמש דקות ניתן להיזכר ולגלות את שורש החיים המחייה את כל היום כולו.

יהי רצון שנזכה גם בצורה הפשוטה לשמור במידה המרבית על הזמן שלנו, על כל חמש דקות ואף פחות מכך. וכמו כן, שנזכה לקיים את הדרכת הרב חרל"פ - בחמש דקות אפשר להתחבר לשורש מתוך כוונת הלב, שזאת עבודה המיוחדת לימים אלו, להתחבר למה שמעבר, לקב"ה שהוא שורש הכל וממנו אנחנו חיים.

הרב עודד שוורמן, ר"מ בישיבת הגולן

סמלי חודש אלול

ר' בני מרואני

אני לדודי - שה"אני" יהפוך ל"דודי"

אנו נמצאים בעיצומו של חודש אלול וברצוננו להתבונן בקצרה על כמה מסמלי החודש, ומתוכם לצאת להתעוררות והתחזקות בעניין התשובה. הדברים הם פשוטים ומוכרים לכולנו, אך חשוב שנזכיר אותם לעצמנו. ראשית נתבונן בשמו של החודש. חודש "אלול". כידוע שמות החודשים הם שמות בבליים שעלו עימנו מבבל. ותרגומו של השם אלול לעברית הוא חיפוש. אונקלוס על הפסוק "שֶׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וַיִּתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן" (במדבר יג, ב), מתרגם: "ויאללון ית ארעא דכנען". מכאן שאלול הוא חיפוש, ואם כן, חודש אלול הוא חודש של חיפוש, אך צריך לברר בעניין חיפוש זה, מי מחפש ואת מה.

באופן פשוט ניתן לדבר על שלושה חיפושים. ראשון לכל השי"ת מחפש אותנו בחודש זה. "דודי לי". כיצד בא לידי ביטוי חיפושו של ה' ה' שולח לנו נצנוצים והארות לשוב אליו, הלא הם "הרהורי התשובה". אל לנו לפספס הזדמנות זו. עלינו לנסות לתפוס כל הרהור תשובה שבא אל תוכנו, ולצמוח ממנו לתשובה והתחזקות. חיפוש שני בעניין זה, הוא שאנו מחפשים את הקב"ה "אני לדודי" ומבקשים להתקרב אליו. חיפוש נוסף הוא שאנו מחפשים לשוב לעצמנו. אנו בטבענו ישרים וטובים, ואנו מבקשים לחשוף טבע זה. הדבר דומה לאדם שמחפש אבידה ואינו

מוצאה. אדם כזה חש תחושה של תסכול, משום שאינו מוכן להיפרד מחלקים ממנו. ממש כך הוא בענייננו. האדם מרגיש שהוא איבד חלק מטבעו והוא חפץ להשיבו אליו. במהותנו אנו טובים רוחניים ואוהבי השם, אך פעמים רבות אנו לא חשים כך. לעיתים אנו נוטים לחשוב על עצמנו במושגים נמוכים אך באמת עם קצת הקשבה ועדינות אנו יכולים לחוש בקרבנו את כמיהתנו לטוב ולשלמות, ולחזק אמת זו בתוכנו. במשמעות זו ניתן לפרש בצורה קצת אחרת את הביטוי "אני לדודי" כתפילה שה"אני" לא יהיה אנוכי ויעמוד לעצמו, אלא שה"אני" יהפוך להיות "לדודי".

מזל בתולה - חזרה לטבעיות הבראשיתית

מזלו של חודש אלול הוא מזל בתולה. בתוליות הינה הטבעיות ראשונית ללא נגיעות זרות. חודש זה מסוגל להחזירנו למצבנו הטהור והבראשיתי. הספרדים מזכירים בפיזי הסליחות את המשפט "בעלוני זדים צור בלעדיך" פירוש הדבר שבמהלך הזמן נכנסים בנו גורמים זרים, מחשבות ומעשים זרים לטבענו, ואנו מבקשים לחזור לשורשנו הטהור. מקובלנו שלכל חודש יש תכונה משלו. המידה של חודש אלול היא רחמים (ע"פ ספר יצירה). אנו מכנים חודש זה "חודש הרחמים והסליחות". נתבונן במילה רחמים. בשפה האנגלית אומרים merci מילה זו מובנת בתור מסכנות, אני מסכן, איני מסוגל לשינוי, וותר לי, רחמים של אומללות. אולם בעברית המילה רחמים היא מלשון רחם. "רחם" בשני מובנים. דבר ראשון במובן של התחלה וראשית - לידה מחדש. אנו מבקשים לשוב למצבנו הראשוני וחודש זה מוכשר לכך. מובן נוסף למילה רחם הוא "תהליך". הרחם הוא זמן שלא ניתן לקצרו ולחזותו. אנו מאמינים בכוחנו ומבקשים בחודש זה להתחיל בתהליך. תהליך הוא לא בהכרח השלמת המשימה, אך אנו מבקשים להתחיל הרבה תהליכים, תהליכי תשובה בכל המובנים, החל מתהליך של תשובה גופנית וכלה בתהליכי תשובה לרוח ולנפש.

לסיום אנו מבקשים שבאמצעות החיפוש של חודש אלול, והתהליכים וה"רחמים" אותם אנו רוצים להתחיל, ה' יסלח וימחל לכל עוונותינו. המילה "מחילה" מלשון חול. כמו חול אשר נעשים בו רשמים, והמים עוברים על גרגירי החול ומוחים את אותם רשמים. כך אנו מבקשים מה' שלא רק שיסלח לנו, אלא גם שימחל את כל עוונותינו. שלא יישאר מהם שום רושם ונשוב להיות טהורים ונקיים כמו בטבענו הפנימי. יהי רצון שה' ייתן לנו דעת לא להחמיץ את ההזדמנות המיוחדת שלפנינו בחודש זה, ונשוב אליו בתשובה שלמה.

ר' בני מרוואני, מחזור ל"א, אברך בישיבת הגולן

אלול - נקודת הרצון והראשית

ר' עוז מסוורי

כל סוף הוא התחלה חדשה. אלול נמצא על קו התפר. קו התפר שבין הסוף להתחלה. מצד אחד, הוא האחרון לחודשי השנה שחלפה, ומצד שני הוא ההכנה לקראת השנה שתבוא. אלול הוא כעין נקודה המרחפת מעל לזמן, המהווה סיכום לכל המעשים אותם עשינו בשנה שחלפה, ומעוררת אותנו לחשבון נפש. אולם היא גם נקודת ראשית, מכיוון שיש בה גם התכונות אל השנה הבאה עלינו לטובה. מהי העבודה הרוחנית שאליה אנו נקראים בזמן אלול?

ימי רצון - הרצון האלוקי

מימי קדם נקבעו ימי אלול להיות לימי רצון. בי"ז בתמוז חטאו בני ישראל בעגל ומשה רבנו שבר את הלוחות. לאחר מכן, עלה משה אל ההר לבקש רחמים וסליחה מאת ה'. הקב"ה התרצה ואמר: "פֶּסֶל לָךְ שְׁנֵי לֹחֹת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים" (דברים י, א). משה עלה שוב אל ראש ההר בראש חודש אלול ושהה שם ארבעים יום, עד י' בתשרי. בי' בתשרי הוא ירד מההר והוריד עמו את הלוחות השניים, לוחות שנתן הקב"ה לישראל ברצון ובשמחה. זהו יום הכיפורים. ארבעים ימים אלו נקבעו לדורות לימי רצון לתשובה ולכפרה על חטא.

התשובה מקובלת בכל עת, אולם ימים אלו מוכנים ומסוגלים יותר לקבלת התשובה, מכיוון שבימים אלו רחמי ה' עלינו מתעוררים וידו פשוטה לקבל שבים. זו הסיבה לכך שבימים אלו אנו תוקעים בשופר, אומרים סליחות ויש שאף מתענים. במעשינו אנו מבקשים לעורר רחמי שמיים עלינו, לעורר את הרצון האלוקי למחילה ולכפרה, שהתגלה בימים אלו מימי קדם.

ימי רצון - הרצון האנושי

אלא שעלינו לשים לב כי הרצון הא-להי התעורר בעקבות הרצון האנושי. המחילה והכפרה הא-להיים שהינם מנת חלקם של ימים אלו התעוררו בעקבות התנפלותו של משה רבנו ותחינתו לפני ריבונו של עולם כי יסלח לעמו ישראל. התעוררותה של כנסת ישראל להתחזק ולהתקרב אל דודה, הקב"ה - היא היא שאפשרה את המחילה הא-להית.

אמר הקב"ה לישראל: בני, פיתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהו עגלות וקרונות נכנסות בו.

(שה"ש רבה, ה)

אנחנו פותחים פתח בלבבנו על ידי תשובתנו אליו, ואפילו יהא זה פתח קטן, ועל ידי כך פותח לנו ה' פתח כפתחו של אולם. אולם מי הם הפותחים ראשונה? אנחנו! מדוע? פעם שאל הרבי מקוצק את תלמידיו: היכן נמצא הקב"ה? ענו לו התלמידים: מה פירוש? בכל מקום; "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיהו ו, ג). ענה להם הרבי: הקב"ה נמצא בכל מקום שנותנים לו להיכנס. לרצון האלוקי הסולח ומוחל קדם הרצון האנושי המבקש סליחה ומחילה.

אחד מרמזי החודש לקוח ממגילת שיר השירים (ג, ו): "אני לדודי ודודי לי", ראשי תיבות של "אלול". וסופי התיבות בגימטריא - ארבעים, רמז לארבעים הימים שנועדו לתשובה מראש חודש אלול עד יום הכיפורים. פסוק זה הרומז בראשי תיבותיו לשמו של החודש מבטא את מהותו. אני פותח, אני מתחיל - 'אני לדודי' ובעקבות כך 'ודודי לי'. הרצון האנושי להתקרב אל ה' ולתת לאורו לשכון בקרבי, מחולל תנועה שכנגד, בה הקב"ה מתקרב אלינו. הוא כל כך קרוב עד שהוא נקרא 'דודי'. משל היו איש ואשה, דוד ורעיה. זו עת דודים, עת סליחה ומחילה המכוונת לגלות את שורש הקשר שבינינו לבינו.

ימי אלול - חזרה אל הרצון

כיצד נתקרב אל ה' יתברך? אל מה עלינו לשים את לבנו בחודש זה? גם לשאלה זו ניתן לפנות אל שמו של החודש ולנסות להבין את משמעותו. (שמות החודשים כולם ובכלל זה גם השם 'אלול' נקבע על ידי עולי בבל כמאמרם של חז"ל בתלמוד הירושלמי (ראש השנה א, ב) כי שמות החודשים עלו מבבל).

אלול מקורו בשפה הארמית. בתרגום נמצא כי משמעותו התבוננות וחיפוש. "ויצעלו ויתרו את-הארץ" (במדבר יג, כא) נאמר על המרגלים, ומתרגמים פסוק זה: 'ואלילו ית ארעא'. זוהי מהותו של חודש זה, ההתבוננות והחיפוש. להתבונן אל תוך לבנו. לא ללכת שולל ולהעריך את עצמנו רק על פי המעשים שלנו.

אולי בשל כך, קודם חודש אלול לשנה החדשה. מכיוון שאלול מבקש לכוון אותנו אל נקודת הראשית, הקודמת להתפרטות של ימי השנה הבעל"ט. התשובה של אלול היא תשובה העוסקת בנקודת הראשית, ברצון שלנו ולא במעשים שלנו שהם הביטויים החיצוניים של אישיותנו. המעשים אינם מייצגים נאמנה את אישיותנו, מכיוון שפעמים רבות אנו באמת רוצים להיות טובים אך הרצון מתעמעם כאשר אנו מבקשים לממשו בעולם הזה. לכן עלינו להעמיק מבט ולהתבונן פנימה אל מעבר למעשים. לא שחס ושלום אין אנו צריכים לתקן את מעשינו, אולם עלינו להזכיר לעצמנו כי התשובה, בראש ובראשונה, מבקשת לעסוק ברצון שלנו.

בימים אלו עלינו לחזור לנקודת הראשית של אישיותנו, אל הרצון. תשובה זו אינה מבקשת התחשבוניות גרידא של זכות מול חובה, אלא מתעסקת בשאלה: מה אני רוצה? מהם הרצונות שלי? מהו הרצון העמוק ביותר שלי? לאן אני מבקש לכוון את אישיותי? לא בכדי זכו ימי אלול להיקרא "ימי רצון". זהו זמן לחשוף את ה"אני" האמיתי שלי עוד בטרם הוא "התלכלך" במעשים כאלו ואחרים. זהו זמן להופעת הרצון. זמן שנועד לחשוף את קרבת ה' אלי, וזמן שנועד לגלות את הטוב האצור בנשמת. ימי אלול הם ימי רצון, ימים שבהם התרצה הקב"ה לעמו ישראל וקיבל את תשובתם, אך להתרצות האלוקית קדם הרצון האנושי להיות ראויים למחילה ולכפרה. בימים אלו אנו נקראים לחזור אל היסוד שעליו מושתתת אישיותנו - הרצון. רצוננו להיות טובים.

תשומת הלב לרצון שלי להיות טוב, מגבירה את כוחו, מעצימה את אישיותי וחושפת את העצמיות האמיתית שלי. גם לאחר החטא הנורא ביותר, ביכולתי לעורר רחמי שמיים, אם אדע להביט אל מעבר לכל הקליפות והמסכים החוצצים שמונעים ממני לבטא את אישיותי. גם לאחר הנפילה העמוקה ביותר ביכולתי לקום ולהתעודד, אם אדע להתנפל ולא לוותר, לא להרים ידיים ולא להתייאש מלחשוף את ה"אני" האמיתי שלי, כפי שכתב מרן הרב באורות התשובה (ט, א): "היסוד הגדול הוא שהרצון הטוב הוא הכל, וכל הכשרונות שבעולם אינם אלא מילואיו".

ר' עוז מסוורי, מחזור כ"ט, אברך וחצר"מ בישיבת הגולן

תשובה הדרגתית

הרב אמנון שוגרמן

ישנה אמירה מפורסמת של ר' ישראל מסלנט, על פיה אדם צריך לשאוף שכל השנה תהיה לו כאלול, אבל זה עדיין לא מבטל את היות אלול, אלול. כלומר, אתה שואף כל השנה להגיע למעמד נפשי מסוים, אבל וודאי שכשמגיע הזמן המיוחד צריך לפעול בהתאם, מפני שזה זמן אלול ממש. לקחתי הערה פשוטה של רבי אליעזר פאפו בספרו "פלא יועץ" בעניין התשובה, ואלו הם דבריו:

חובת התשובה מפורש בתורה, שנוי בנביאים ומשולש בכתובים וכל חכמי ישראל די בכל דד ודר, ראשונים ואחרונים, חדשים עם ישנים כולם מכריזים על התשובה... כי באמת אמרו שהעיקר הגדול להיכנס לדרכי התשובה הוא לימוד התורה, שילמוד דינים הנצרכים וספרי מוסר ויראת השם. וכל הקרב הקרב אל משכן השם, בתי מדרשות, ללמוד או לשמוע בלימודים, הוא קרוב יותר אל השם, והולך ומתקרב מדי יום ביום הלוך וגדל ביחידות, הלוך ושוב בתשובה.

בדברים אלו מאיר רבי אליעזר פאפו את עינינו בדברים פשוטים אך חיוניים. כדי לשוב בתשובה עלינו ללמוד תורה, ללמוד דינים נצרכים וכן ספרי מוסר ויראה. בעקבות דבריו אלו הוא מבאר את סמיכות לימוד התורה אל התשובה כפי שהיא מופיעה בתפילת העמידה.

על כן תיקנו לנו רבותינו ז"ל בתפילת שמונה עשרה השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, דאי אפשר לתשובה שתתקיים בלי קדימת עסק התורה. וזאת תורת השב, כאשר יתעורר לבו לב טהור לשוב בתשובה, לא יפן מתחילה אל הסיגופים והתעניות, רק מעט יתענה... וישפוך נפשו לפני השם שיעזרהו ויחתור לו חתירה מתחת כסא כבודו להחזירו בתשובה. ובתחילה יעזוב רשע דרכו הרעה, וידרוש מפי ספרים ומפי סופרים את חוקי האלוקים ואת תורותיו, ואיזוהי דרך ישרה להתנהג במידות טובות והנהגות ישרות.

אם להשתמש בלשונו של הרב זצ"ל באורות התשובה (פרק ב), אין מדובר כאן ב"תשובה פתאומית", אלא זוהי "תשובה הדרגית", תשובה שהינה פועל יוצא מלימוד התורה של האדם, ההלכות ודברי המוסר.

בנוסף לכך, התשובה שעליה מדבר ה"פלא יועץ" בדברים אלו אינה תשובה מפורשת. בלשונו של הרב זצ"ל באורות התשובה (פרק ג) נוכל לכוונתה "תשובה סתמית". מהלכה של תשובה זו הינה: השיבנו לתורתך < וקרבתנו לעבודתך > החזירנו בתשובה. אנחנו עוסקים בתורה, עובדים את ריבוננו של עולם בלבבנו, היינו על ידי התפילה, וממילא אנחנו מגיעים אל התשובה. נשמע פשטני ותמים? אבל זו האמת! אנחנו מתפללים שלוש פעמים ביום את התפילה הזאת. לכן בתוך העבודה הרוחנית המורכבת של הימים הללו עם חיבוטי הנפש הנלווים אליה, יש לנו גם משימה פשוטה. מידי יום ביומו להרבות בלימודי הלכה ודינים וענייני מוסר. כל הדברים שאנו מרגישים שעלינו לחזק בקרבנו ודאי צריכים חיזוק, אלא שעלינו להמשיך זאת גם ללימוד התורה שלנו, "השיבנו אבינו לתורתך", ולעבודת התפילה שלנו, "קרבתנו מלכנו לעבודתך" וממילא יתקיים בנו "והחזירנו בתשובה שלמה לפניך". התשובה

תבוא על ידי עבודה ישרה ותמימה זו. באופן מדורג ובאופן סתמי, כפי שהרב אומר, והיא היא המוליכה אותנו בדרך העולה בית אל.

הרב אמנון שוגרמן, ראש ישיבת הגולן

תשובתו של בן תורה

הרב חיים איזנטל

אנו רגילים לומר "שיהודי הולך עם הזמן". הדבר הזה נכון בלוח השנה. אינו דומה יום חול לשבת ואינה דומה השבת לחג. לכל חג יש את המטענים הרוחניים שהוא נושא בחובו. אך למשפט "היהודי הולך עם הזמן" יש משמעות נוספת, ולכך אני רוצה לייחד את דברי.

רצף החיים מעביר אותנו בתחנות שונות. כולנו התחלנו כילדים, ואז נערים ובחורי ישיבה, אחר כך מגיע הזמן בו ממשיך כל אחד לדרכו, מקימים בתים ובונים משפחות וכן הלאה. לכל זמן יש את משימתו והעבודה הרוחנית שלו. יש עבודה רוחנית המתאימה לגיל הילדות, וכל הורה צריך לחשוב איך הוא מספק לילדיו את המזון הרוחני המתאים לגילם הרך, יש את העבודה התאימה לגיל הנעורים והיא שונה מגיל בוגר יותר, וכך צריך להיות.

אלול בישיבה. "אלול" של בני תורה אינו דומה לאלול של בן אדם הנמצא בעולם המעשה. אלו שתי תנועות נפש שונות. וודאי שזה כמו זה מרגישים ויודעים שאלו זמנים מיוחדים, אבל המשימה שונה. היא חייבת להיות שונה.

בספר איכה (ג, כא) אומר הנביא: "זאת אָשִׁיב אֶל לְבִי עַל בֶּן אוֹחֵיל", למה התכוון הפסוק באומרו "זאת" אשיב על ליבי? את מה צריך להשיב אל ליבנו? הפרשנים מסבירים על פי הפשט שהכוונה להמשך המופיע בפסוק הבא: "חֲסֵדִי ה' כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו". הנביא אומר לעם ישראל: דעו שעל אף שאתם הולכים לגלות - חסדי ד' לא תמו. אבל המדרש (פסיקתא דרב כהנא, יט) לומד את הפסוק אחרת, ואני חושב שהוא מתאים לנו כבחורי ישיבה: "זאת" אשיב על ליבי, ואין 'זאת' אלא

תורה, על כן אוחיל, לכן איחל לנחמה. אם אני אשיב על ליבי את דברי התורה, זה מה שיחזיק אותי בגלות.

ניתן לצעוד עוד צעד קדימה, ויש בחסידות כיוונים דומים. "זאת אשיב על ליבי על כן אוחיל" - את התשובה, את אלול, אשקיע "בזאת", אעשה אותה דרך התורה, על כן אוחיל ואצפה לגאולה. התשובה בחיבור לתורה עולה בקנה אחד עם הסברו של הרב זצ"ל על דרך התשובה שאינה מתמקדת בתיקון מעשים ספציפיים, אלא היא מכוונת להתחבר לחיים ולתורה ממקום חדש, אחר, גבוה יותר.

כמובן שצריך להשקיע גם בתיקון המעשים, אבל ההתמקדות צריכה להיות בטיפוס למדרגה אחרת חדשה וגבוהה יותר. כך אומר הרב באורות התשובה (טז, י):

בעל תורה אין לו תקנת תשובה כ"א בתורה ועל ידי התורה, ובעל מחשבה פנימית אין לו תשובה כ"א במחשבה זו ועל ידי מחשבה זו. ואם בעל תורה יאמר: הריני מתענה ועי"ז אשוב, אין בדבריו ממש וליכול כלבא לשירותיה. ובעל מחשבה פנימית, שאומר: הריני שב בשקידה גשמית חיצונית, אין לו תשובה. תשובתו מוכרחת להיות עליונה, רוחנית עדינה, חפשית ממולאה אור קדש קדשים, מעוטרה בעדי עדיים של החיים העליונים, אז הוא מביא רפואה לו ולעולם כולו.

הדברים של הרב חריפים מאד, וזוהי טביעה רוחנית גדולה. מי שהוא בעל תורה אין לו תקנת תשובה כי אם בתורה, ועל ידי התורה. הרב ממשיך ומדבר גם על סוגי מחשבה. אלול של בן ישיבה אינו יכול להיות אלול של מי שאינו כזה. זה בא לידי ביטוי בכמה נושאים, ואחד מהם הוא לימוד לחגים. בן תורה לפני החגים צריך להיכנס בתכני החג בצורה מעמיקה, לקחת סוגיות הלכתיות ואמוניות ולעסוק בהם.

בן תורה הוא אדם שמרגיש בתורה "בן בית", לא כמו תייר או אורח. אלו הם דוגמאות קטנות שמעידות על הכלל, אבל מעל הכל העניין הוא החיבור לתורה ממקום אחר. מתחושת שייכות עמוקה. חיבור שאחריו אתה ראוי להיקרא "בעל תורה". תיאור של קשר בין בני זוג. זוגיות משמעותה התעניינות, אהבה, שמחה, ומעל לכל - תחושת השייכות.

הרב חיים איזנטל, מחזור כ"ו, ר"מ בישיבה התיכונית חיספין

הביאני המלך חדריו

הרב רן שם טוב

ימי אלול שבהם אנו נמצאים הם הימים המכונים לקראת השנה החדשה. כשאנו מעמיקים בימי אלול אנו עשויים לגלות בתוכנו שתי עמדות נפשיות המנוגדות זו לזו. מצד אחד, תהליך התשובה שבו אנו שרויים בימים אלו הומשל על ידי האדמו"ר הזקן להימצאותו של "המלך בשדה". משמעותו של משל זה מלמדנו כי בתקופה זו המלך מתקרב אלינו. אנו בשדה, עם הבוץ והלכלוך של השדה, שקועים בתוך שגרת המציאות, והמלך יורד מכס מלכותו ובא אלינו. מצד שני, שיאו של התהליך הינו "הביאני המלך חדריו" (שיר השירים א, ד). סוף התהליך הוא לא בשדה אלא ב"חדריו" של המלך. אנחנו מתחילים בשדה, אצלנו, ומסיימים בחדרים שלו, אליהם הוא מביא אותנו ביום הכיפורים.

מה פירוש "הביאני המלך חדריו"? מקורו של הפסוק הינו במגילת שיר השירים, "משכני אחריו נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך". מה פירושו של הפסוק? מי הביאני? מי הוא המלך? ומה הם חדריו? יש מן המפרשים שהסבירו את הפסוק באופן הבא - המלך הוא האדם, הדוברת בפסוק זה היא הנשמה, והיא מודה לקב"ה ששם אותה בגוף האדם. כיוון שהמלך הוא האדם נושא אותי לחדרים הפנימיים שלו. כשהאדם הוא מלך והוא מנהיג את גופו, ישנה הרמוניה גדולה בין הגוף לנשמה. "הביאני המלך חדריו" זו הודאתה של הנשמה על ההרמוניה בינה בין הגוף. ועל כן, נגילה ונשמחה בך."

לעומתם, המלבי"ם, מפרש בדרך הפוכה. גם הוא מסביר כי המלך הוא האדם. אולם 'חדריו', לפי פירושו, אלו החדרים העמוקים ביותר שלו, הצינוק. לפי פירושו, פסוק זה מבטא את בכייה של הנשמה לפני ריבוננו של עולם, על כך שהאדם אסר אותה בחדריו הפנימיים, ומנע ממנה להנהיג את הגוף. ממקום מאסרה היא זועקת אל הקב"ה "משכני אחריו נרוצה". קח אותי מפה! הוצא אותי מהצינוק! אני רוצה להוביל ולרוץ אליך, אבל הגוף מוביל למקום אחר. לפי הגישה הראשונה, "משכני אחריו נרוצה" אלו הגוף והנשמה החיים בהרמוניה ורצים אל ה' יתברך יחדיו. לעומת זאת לפי המלבי"ם, "משכני אחריו נרוצה", זו זעקתה של הנשמה אל הקב"ה כי היא אסורה בתוך הגוף, ובקשתה לרוץ אל ה' יתברך.

אנו חיים בפער הזה בין הגישה הראשונה של בקשת ההרמוניה שבין הגוף לנשמה, לבין החוויה הקיומית שבה אנו מרגישים דווקא את הפער שבין הגוף לנשמה. בחיים

שמחוץ לבית המדרש, המציאות ה"ביצתית" הינה חלק אינטגרלי מעולמו של האדם, ועל מנת להתקרב אל ריבונו של עולם על האדם להתנער ממנה. לימים אלו מתאימים דבריו של המלבי"ם. אולם ימי אלול, שבהם המלך בשדה וזמן זה מאיר בתכונה המיוחדת לו, הם הימים שבהם בכוחנו לחולל את המהפך התודעתי בקרבנו ולעבור מפרשנותו של המלבי"ם, לפיו זועקת הנשמה לבוראה על שרע לה על שהיא כלואה בגוף ועל רצונה להשתחרר ממנו, לפרשנותם של המפרשים שהנשמה מודה לבוראה ושמחה על ההרמוניה שבינה לבין הגוף שבקרבנו היא שוכנת. לא קל להשתחרר מהיומיום השגרת, כאשר הביצה הופכת לחלק אינטגרלי מההוויה הקיומית שלנו אנו נקראים להתנער ממנה, לקראת "הביאני המלך חדריו" של יום כיפור. בסוף התהליך אנו באמת רוצים להגיע לפרשנות ההרמונית של "הביאני המלך חדריו". אך המלבי"ם באופן מאוד חודר ואמיתי, אומר: הקשיבו היטב לנשמה, בחודש אלול הרבה יותר קל להקשיב, הרבה יותר קל להזיז את הנפש ולשנות, כי כל זמן מאיר בתכונתו.

לא רק עיצומו של יום הכיפורים מכפר אלא יש ממד כזה בכל החודש! חודש אלול כולו יכול לעשות את המהפך הזה בתודעה ולעזור לנפש לעבור מפרשנותו של המלבי"ם המדבר על הנשמה הזועקת לריבונו של עולם ואומרת היכן תקעת אותי?! גופי לא אתך, אנא הוצא אותי, "משכני אחרוך ונרוצה" לפרשנות המדברת על שבח "הביאני המלך חדריו" דהיינו כמה טוב שאני כאן, המלך הכניס אותי לחדרי הפנימיים ביותר ונתן לנשמה להוביל את ההרמוניה הזאת שנקראת גוף האדם. יהי רצון שנוכח כולנו בעזרת ה' לשנה טובה וגמר וחתימה טובה.

הרב רן שם טוב, מחזור כ"ב, ראש הישיבה התיכונית באלוני הבשן

שתיקת ההוד וההתבוננות

ר' תמיר פורשר

שתיקת ההוד

השתיקה היא מצב נפשי קשה, ובייחוד היא קשה במציאות היום, שמלאה בהמון רעשים ומפריעים שמקשים עלינו. ישנם כמה סוגי שתיקה - שתיקה של מבוכה, שתיקה של פחד, שתיקה של עצב, שתיקה של הבנה ועוד.

ישנה שתיקה מיוחדת והיא שתיקה של הוד. מסופר בגמרא (ברכות נח, א) על רב ששת שהיה עיוור והלך להקביל פני מלך בשר ודם, פגש אותו מין ואמר לו - כדים שבורים הולכים לנהר? ממילא לא תראה את המלך, מה יש לך לחפש שם? עונה לו רב ששת - תראה שאני אדע יותר טוב ממך מתי מגיע המלך. ואכן כך היה - הגיעה שיירה ראשונה והיה רעש, רב ששת אמר שזה לא המלך, הגיעה שיירה שנייה והיה רעש, רב ששת אמר שגם זה לא המלך. בשיירה שלישית - הושלך הס בקהל. אמר רב ששת - זה המלך!

שאל אותו המין - איך ידעת? ענה לו רב ששת - "מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דכתיב (מלכים א יט, יא-יב) 'צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק ומפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה', לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה".

שתיקה של הוד. יש אנשים גדולים שכשהם עוברים יש דממה, יש משהו באוויר. כמו שלמה שמתואר כמלך שיש לו הוד מלכות (דהי"א כט, כה) והשיא - הוד מלכותו של הקב"ה, הוד הרוממות, רוממות שמכניעה אותנו וגורמת לנו להתבטלות מוחלטת כלפיו (עי' עין איה ברכות ט, שח).

ההתבוננות

מצב נפשי נוסף שקשה לנו מאד במציאות היום הוא ההתבוננות, היכולת להיות בשקט ולהתבונן. רש"י על ויקרא א, א אומר שהקב"ה עשה הפסקות בתורה כדי ליתן רווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין עניין לעניין. קל וחומר להדיוט הלומד מן ההדיוט. קל וחומר לנו ההדיוטות הלומדים מן ההדיוטות ומלמדים הדיוטות, שבין רש"י לתוס', בין סוגיה לסוגיה ובין שיעור לשיעור, עלינו לחשוב לעצמנו, להתבונן ולעיין, ורק אחר כך להתקדם הלאה.

שני מצבים נפשיים אלו, שתיקת ההוד וההתבוננות, מופיעים ברגעי השיא של הימים הנוראים. שתיקת ההוד - בראש השנה. המלכת המלך על ידי תקיעת השופר, השתיקה שלנו שמתמלאת בתקיעת השופר, וההתבטלות שלנו כלפי מלכותו של הקב"ה. "ובשופר גדול יתקע וקול דממה דקה יישמע". וההתבוננות - ביום כיפור, בעת הווידוי. אנו עומדים דקות ארוכות, ובית הכנסת מתמלא בשקט, בדממה. כל אחד עומד מול עצמו ומתבונן במעשיו, בחטאיו ובדרכי השיפור והתיקון. כך גם הציבור כולו מתכנס ומתוודה יחד על חטאיו.

כדי להגיע לזמנים אלו ביכולת נפשית כזאת, עלינו לכוון את עצמנו לעבוד על זה בחודש אלול. חז"ל עשו לנו כעין הכנה בחודש אלול, ותיקנו תקיעות שופר ואמירת

סליחות, וזו ההזדמנות שלנו לעבוד בעצמנו, ולכוון את עצמנו לאותם רגעים, להיות מסוגלים להשתחרר מהרעשים של המציאות הסובבת אותנו ומקשה עלינו להתבטל בפני הקב"ה, ולהיות מסוגלים להשתחרר מההשפעות החיצוניות שגורמות לנו ליפול ולחטוא, ולהתבונן פנימה אל תוך תוכנו. לשאוף להגיע לשתיקת ההוד ולהתבוננות.

ר' תמיד פורשר, מחזור כ"ח

חטאנו לפניך רחם עלינו

הרב אלישע לוי

חטאנו לפניך

בכל שנה מחדש, עת מגיעות הסליחות, מתנגן לו מכל פינה הפיוט המפורסם מכל - "אדון הסליחות". התבוננות בפזמון הפיוט מזמינה שאלה שכמעט ומתמסמסת לה על גבם של הצלילים המוכרים. אנו שרים: "חטאנו לפניך, רחם עלינו". מה פשר רצף המילים? חטאנו לפניך, ולכן מגיע לנו שתרחם עלינו? הרי "העיקר חסר מן הספר" - לאן נעלמה בקשת הסליחה הקודמת לבקשת המחילה? היכן הבעת הצער? החרטה? הקבלה לעתיד? דומה שהפייטן אינו מבקש מחילה, אלא קובע ודורש: חטאנו לפניך - רחם עלינו! נניח לתמיהה זו עתה.

במזמור אותו אנו אומרים בכל יום מהימים הללו, מזמור כ"ז בתהילים, "לְדָוִד ה' אֹרֵי וַיִּשְׁעֵי", ישנו פסוק מוקשה במיוחד בו אומר דוד המלך ע"ה: "לֵךְ אָמַר לְבִי בְקֶשׁוּ פָנַי אֶת פְּנֵיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ" (שם, ח). הפסוק הזה קשה מאד מבחינה תחבירית. מה פירוש המילים "לך אמר ליבי בקשו פני", ליבי אומר לי לבקש את פני? אל מי פונה דוד באומרו "לך"? בחלקו השני של הפסוק נדמה ויש מענה, כמעט צעקה: "את פניך ה' אבקש", אך לא ברור מהי האפשרות האחרת בה לא מסתפק דוד.

אכן, כמעט כל פרשני הפשט מבארים את הפסוק באופן הבא: לך, כלומר - בשליחותך, אומר ליבי לבקש את פניך ואכן את פניך ה' אני מבקש.

כיוון שונה נמצא בבאורו של האדמו"ר הזקן המבאר את הפסוק בכיוון הזה: "לך אמר ליבי" - ליבי מבקש לך, מבקש אותך ה', ולשם כך אני צריך לבקש את פני,

את פנימיותי, להתבונן פנימה אל תוך עומק נשמת, ושם למצוא אותך. אבל בכך אין די. דוד ממשיך ואומר: "את פניך ה' אבקש" - לא די לי בהתבוננות ובגילוי שאתה, רבש"ע, מופיע בי, בעמקי נשמת, היות וגילוי כזה עליון ככל שיהיה, עדיין הינו בגדר גילוי בלבד. מבקש אני דבר מה למעלה מזה, למעלה מהגילוי. את פניך ה' אבקש. את פנימיותך, פנימיות שם הויה, מה שהוא מעל כל גילוי. במילים אחרות, יש כאן בקשה של דוד להתבטלות והיכללות באור ה'.

מה מקום יש בחיים שלנו לשאיפה שכזו? הרי בקושי רב עולה בידינו להתבונן פנימה אל תוכיותנו ושם לאחוז בנקודה המקורית הקשורה ודבוקה באור ה', וכיצד זה נתעלה למדרגה כזו של ביטול באור ה'? ובכלל, מה משמעות הביטול עליו מדבר דוד?

רחם עלינו

לענ"ד, ר' צדוק הכהן מלובלין, בחידוש מפליא מכוון לשאלה הזו באופן נסתר, תוך כדי שהוא מגדיר את מושג התשובה בספרו "צדקת הצדיק" (אות מ): "עיקר התשובה הוא עד שיאיר ה' את עיניו שיהיו זדונות כזכויות. רוצה לומר, שיכיר ויבין שכל מה שחטא היה גם כן ברצון ה' יתברך". במבט ראשון ושטחי דברי ר' צדוק משוללים הבנה. האם כוונתו לומר שלאדם אין אחריות על מעשיו וחטאיו?! הרי אמירה מעין זו היא מסוכנת מאין כמוה! היעלה על הדעת שיכול אדם לנהוג כרצונו המשתנה בהתאם לתאוותיו השפלות ביותר ובסופו של יום להשליך הכל לפתחו של ה'!?

הבנה זו כמובן קשה מאד לתפיסה ולכן אנו חייבים לומר שגם ר' צדוק מודה בוודאי שלכל אדם אחריות על מעשיו ובידיו הכוח לבחור בטוב ובחיים או ח"ו בהיפך. אבל, וכאן החידוש הגדול של ר' צדוק, היכולת להיקרא "בעל תשובה", היכולת לבוא למדרגה שבה הזדונות הופכות לזכויות, היכולת הזו דורשת מהלך נפשי עמוק מאד.

במבט מעמיק יותר, נראה שר' צדוק חותר בדיוק לנקודה אליה חותר דוד המלך בבקשתו: כל אישיותו של האדם מיוסדת על נקודת השליטה שלו על חייו ועל מעשיו, על נקודת הבחירה, וממילא - על האחריות. במילים אחרות אפשר לקרוא לזה 'אגו'. על מנת להיקרא באמת "בעל תשובה", אומר ר' צדוק, אדם צריך לוותר על החלק הזה שבאישיות שלו, ולהשאיר חלל בו הוא כבר לא השולט. מהמקום הזה האדם צריך לשוב ולקבל את עצמו עם חסרונו העצום, עם ההבנה, ההפנמה, שהוא בסה"כ... נברא, ולא יותר. דווקא התנועה הזו של קבלת העצמי החסר כל כך, יש בה צד של ביטול אל רבש"ע ומולו.

בנקודה הזו, אומר ר' צדוק, פוגש האדם ביתר שאת את הקב"ה. מהבחינה הזו, העבודה של קבלת עצמי כבעל חסרון המאפשרת לאדם להבין באמת שרשב"ע היה נוכח יחד איתו בשעה שחטא, העבודה הזו היא גדולה יותר מהעבודה של תיקון המעשים בצד הטכני ואפילו הפנימי שלהם, צד שכמובן אי אפשר לדלג עליו בשום אופן.

מהבחינה הזו, האדם צריך לומר לעצמו "נכון, אני החוטא, אני הוא זה שנכשל, אבל לא הייתי לבד במקום הזה". ממילא, כשאדם שב בתשובה הוא יודע שהקב"ה לא מחכה לו רק בסוף הדרך, כשמעשיו מיושרים ומתוקנים, אלא צועד עמו לכל אורך התהליך. כשאני מבקש לשוב ולהאיר את המקום בו נכשלתי אני יודע שזה באמת אפשרי כי אני לבד.

מעשה אמור: 'חטאנו לפניך' וכיון שכך, 'רחם עלינו'...

הרב אלישע לוי, מחזור כ"ו, מחנך בתלמוד-תורה שע"י הישיבה

סוד החוויה הקיומית

הרב מוטי פרנקו

בתחילת פרשת כי תבוא, "וְהָיָה כִּי תִבּוֹא אֶל הָאָרֶץ" (דברים כו, א), מעיר "אור החיים" הקדוש, אין "והיה" אלא לשון שמחה. שמחה גדולה ושמחה אמיתית יכולה להיות רק בארץ ישראל.

המצווה הראשונה עליה מצטווים בפרשה היא מצוות הביכורים. "וְלִקְחַתְּ מִרְאשֵׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיָא מֵאֲרֶצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱ-לֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשָׂמַתְּ בְּטָנָא וְהִלַּכְתְּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱ-לֹהֶיךָ לְשַׁכַּן שְׁמוֹ שָׁם" (שם, ב). בהמשך מפרטת התורה את כל פרשת מקרא ביכורים.

מצוות הביכורים, עניינה הודאה, הודאה גדולה. אדם הגיע לארץ ישראל, בנה בית, נטע שדה, יש לו פירות של שבעת המינים, והוא מצווה לקחת את ראשית פרי האדמה, לעלות לבית המקדש ולהודות לריבונו של עולם. הודאה זו בצורה הכי

פשוטה באה להודות על כל החסדים שה' הרעיף על עם ישראל מאז "אַרְמִי אֶבֶד אָבִי" (שם, ה) ועד "וְעַתָּה הִנֵּה הִבְאֵתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי ה'" (שם, י). הנקודה הזאת, נקודה כל כך פשוטה ועם זאת גם מאד עמוקה - הודאה.

אדם חי בביתו מלא בשפע וכל טוב. אומרת לו התורה; בכל שנה, ברגע שיש לך את הראשית, נא זכור דבר אחד, פשוט אמור תודה. הדבר הזה כל כך פשוט וטריוויאלי, אבל אינו קל תמיד. אביא דוגמא פשוטה ששמעתי מהרב יהושע שפירא. דמיינו לעצמכם שמגיע איזה דוד עשיר ונותן לכם איזו מתנה גדולה - רכב חדש עומד בחוץ! אם אתה תגיד לו תודה, באותו האופן שאמרת "מודה אני" בבוקר, כנראה שאותו הדוד ייקח את האוטו וילך...

יהודי קם בבוקר, פותח את סדר היום שלו בשתי מילים שהראשונה שבהם היא מודה, ולאחריה מגיעה המילה אני. 'מודה אני', אמירת תודה. מה העניין, מה הנקודה הזאת? מסביר הרב ב"עולת ראייה" הסבר מאוד עמוק ומשמעותי, אם אדם היה פותח את הבוקר באמירת "אני", הוא היה יכול להיכנס לדיכאון. אתה קם בבוקר, יום חדש, אתה מסתכל על עצמך מול כל העולם הגדול, ואומר לעצמך, רגע, יש כאן כמה מיליארדים של בני אדם, כמה מיליוני קילומטרים רבועים, כמה מיליוני אנשים כאן במדינת ישראל, אז מה התפקיד שלי? לשם מה צריך אותי פה? קמתי עכשיו, נו שכוייח, מה אני יכול לתרום לעולם? מה אני הקטן מול כל העולם הגדול והעצום הזה, מה אנו? מה חיינו?

ברגע שאני מתחיל ב"מודה", בצורך להודות למישהו, אני מבין שמישהו גרם לי לפקוח את העיניים, מישהו יותר גדול מכל מה שקיים פה, ואני פועל מכוחו. יתירה מכך, אם הוא גרם לי לפקוח את העיניים היום בבוקר, כנראה שיש בי הקטן משהו, הרבה כוחות, יותר ממה שנראה במבט ראשון כשאני משווה את עצמי אל מול כל היקום הזה. עם "מודה", אני יכול גם להגיד "אני", וכך להתחיל את היום.

התנאי הבסיסי הנצרך לכך שאדם יוכל להגיד תודה, הוא היכולת להכיר ולהבין שהוא פועל מכוח ריבונו של עולם. פירוש הדבר הוא שיש לו מטרה, יעד, משמעות ומחויבות. יש טעם לחייו. רק אחרי שאתה מביא את מקרא הביכורים, ומודה, אז "וְשִׂמְחַתְּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱ-לֹהֶיךָ" (שם, יא). רק אז יש לך יכולת לשמוח בטוב שה' נתן לך. פתח את העיניים והתבונן סביב. בתוך סדר היום העמוס. רק רגע. פתחת עיניים, הידיים עובדות, הגוף מתפקד. יש משפחה. ברוך ה'! יש לך אוכל, מים, מקום ללמוד, על כמה טובות עליך להודות! כמה טוב! העולם שלך מלא! עכשיו אמור, כשראית את כל הטוב אז מה אם יש לך טיפול שיניים או אם האוטו התקלקל?! נו בסדר, אתה חי! אתה נושם, יש לך משפחה, חברים, ישיבה, תורה.

איזו שמחה! "ושמחת בכל הטוב", כשיש שמחה יש לאדם את היכולת להודות. כשאדם מגלה בתוכו, בכוחו, את היכולת להתבונן בטוב הנמצא במציאות, בטוב המקיף אותו, הוא שמח. כשהוא שמח הוא יכול להודות, וכשהוא מודה הוא משייך את עצמו למקום יותר גדול ויותר משמעותי, הוא חלק מהמהלך הגדול שה' מחולל בעולם. הוא מקבל משמעות חדשה.

אני חושב שבחודש אלול כל העוצמה והיכולת שלנו להתעורר באמת, באה מכוח דבר מאוד בסיסי - "מודה אני". ההבנה כי יש לך למי להודות ומכוחו יש לך יכולת לפעול ולתקן בעולם, מעניקה ביטחון, שמחה ומשמעות. שנוכה בעז"ה לפתח עין טובה ומתוך כך הודאה וחיים מלאי משמעות. מודה - אני!

הרב מוטי פרינקו, ר"מ בישיבת הגולן לשעבר, כיום ראש הישיבה התיכונית בחיספין

מקורות התשובה

ר' מתן לוי

פרק י"א מאורות התשובה, מקורות התשובה בכללות ההווה וברוחניות העליונה

הכרתו של אדם מתחלקת לשניים: החלק השכלי הקשור לעולמו הרגשי והחלק השכלי העומד בפני עצמו, חלק זה אינו משתנה או מתפעל מהעולם הרגשי.

עליה ראשונה

החלק הראשון הינו בבחינת מדרגת הבינה, עולם התשובה שוכן במקום זה.

כותב הרב באורות התשובה (יא, א): מצד הבינה התשובה באה כל דבר מורכב דורש התבוננות לדעת כיצד להכיל את הנושאים השונים במקום אחד. וברום מעלתה הזדוונות היום ליכיות במקום זה ישנם גם זדוונות וגם זכיות. הזדוונות מתהפכים ע"י פעולת התשובה לזכויות ועליהם היה יחיה. ואעפ"כ אין הזדוונות במקום זה כלא היו, אלא צלקת החטא עדיין קיימת באדם, התשובה היא "כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ" (ישעיהו סו, יג) כמו שאמא מחבקת את ילדיה וכוללת אותם בתוכה על כל חסרונותיהם כיוון שהיא מכירה שכל מעשיהם הרעים הם תולדת כוחות חיוביים

שלא נותבו כראוי. והילד אע"פ שחש מצד אחד "וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶּה אֶהְבֶּה" (משלי י, יב) מכל מקום, מרגיש הוא עדיין את השפלות שהיה בה. אמנם תשובה, בכל אופן וצורה שהיא, סובלת בתחלתה מחלישות הרצון של החרטה הקודמת כדרכו של כל מעבר מעולם לעולם. כדברי חז"ל על הפסוק "וְלִיּוֹצֵא וְלָבֵא אֵין שְׁלוֹם" (זכריה ח, י): "אמר רב כיון שיוצא אדם מדבר הלכה לדבר מקרא שוב אין לו שלום ושמואל אמר זה הפורש מתלמוד למשנה ור' יוחנן אמר אפילו מש"ס לש"ס" (חגיגה י, א). מעברים הם מציאות עדינה ולפעמים קצת מסובכת האדם עדין לא התרגל למציאות החדשה אבל את המוכר לו כבר עזב, על כן ישנה הרגשה של חלישות רצון בשלב זה. הפיכת זכויות לזדונות אינה בשמים בלבד, אלא גם בתוך נפשו של אדם ולכן הוא מרגיש חלישות רצון בתחילת תהליך התשובה.

אלא שאחר כך הרי היא מתהפכת לשמחה ורוחב דעת של ההכרה העליונה, של היפוך הזדונות לזכויות. חיבוק האם בעצמו נותן לו כח למצא בעצמו כיצד הזדונות הווים בתוכו לזכויות. עצם ידיעתו של האדם שזכה להתעלות ממצב של חטא למצב של תשובה היא בעצמה משמחת. כלומר מציאות החטא פועלת בדיעבד על האדם כך שגם ממנה ועל ידה מגיע הוא לשמחה גדולה.

עליה שניה

יותר מזה בא האור של החכמה, שעניינה החלק השני שבאדם, החלק שאינו מושפע מן העולם הרגשי, על כן הוא מצליח להתעלות ולשמוח במצבו ההווי מדבקותו העכשווית ברבש"ע. החטא אינו כצלקת, אלא כלא היה. חלק זה שבאדם יודע לזהות את נקודת הטוב והאמת הפנימית של האדם ולשמוח בה כאילו לא היה רע מעולם, ולא עוד אלא שהוא משפיע על האדם הרגשה של אור שמעולם לא הוצרך להחליש ע"י מכאוב החרטה. הוא מוצא כבר את הזכויות מאירות כנכון היום, בניגוד לחלק הקודם שממנו צמחה התשובה בתחילה כאן כבר ההארה היא 'כנכון היום', שהשמש במרכז השמים ואין היא מטילה צל כלל וחדות ד' מופיעה בו בעליצותה המזהירה בלא שום מועקה של בושה וקדרות, שכבר נתלבן הכל בתחלה ע"י הופעתה של הבינה הנשמטית.

עליה שלישית

למעלה מזה היא הופעת אור הכתר הכללי, מדרגה זו אינה חלק מכוחותיו של אדם, אלא היא כעין כתר המונח על ראשו אך אינו חלק ממנו. שלא כבינה הקשורה לליבו, "בינת הלב", ולא כמו החכמה ששייכת באדם, "הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ" (קהלת ב, יד) - מדרגה הכתר הינה למעלה מכוחותיו. (רמז לדבר הוא שהאות הראשונה בכתר היא כ' מעין כ' אמה של סוכה שבזה היא נפסלת וכן נר חנוכה שפסול בגובה

זה כיוון שאין העין שלטת למעלה מכ'. העין, שכל האדם וחכמתו, מגיעה למקום החכמה אך למקום הכתר אין היא מגיעה). משמעות הדבר שישנה מדרגה שאדם יכול להיכלל בה, להיות מסתופף בצילה, אך היא עצמה אינה 'נספגת' בתוכו אלא היא כוח א-לוהי גמור ועניינה הסקירה העלומה, סקירה היא דבר כללי, מבט על הנובע מרום שורש המציאות ונעלם מן האדם למרות שהוא שרוי ונכלל בתוכו המקירה כל עונג ועדן, כל קדוש וטוב, הכוללת הכל באוצר קדשה. אורה זו אינה משתמשת כלל בהכנת החרטה של התחלת הארת הבינה, מתגלה לאורה שאין שום גרעון וחושך כלל. אין בה מצב של התעלות מן החטא והפיכתו לזכות והיא אינה פועלת לניתוק הרע שהרי במדרגה זאת הוא אינו שייך באדם כלל, אין כאן כ"א אור קדוש ותפארת עליון, זיו חיים ונהורא מעליא. במקום זה הכל היה טוב מעולם "לא יגרך רע" (תהלים ה, ה), אע"פ שמלא כל הארץ כבודו ובארץ ישנו רע. זה במבט שלנו, אך מצידו אין רע כלל. כל מציאות מקבלת את מקומה המדויק לתכליתה וגם הרע מדויק בחוגו ועל כן הינו טוב ואף טוב מאוד (בראשית רבה ט, ז).

למעלה מהבינה, המפירה "כי ד' צבאות יעץ - ומי (כינוי לבינה) יפר, הפרת דבר היא ההתמודדות איתו, כאבא המפר נדרי ביתו ובעל המפר נדרי אשתו. דהיינו, ממציאות של נדר, נתהפך הדבר וכבר אינו תקף כלל. יש כאן כביכול התנגשות במציאות הבעייתית והכרעתה. (מנקודת המבט של המופר אין כאן הבנה "הרי נדרתי ומילים אלו יצאו מפי" יאמר לעצמו, ומכל מקום החליטה התורה שאפשר להפר).

למעלה מהחכמה, המתרת, כדי להתיר נדר צריך ללכת לחכם שמוצא פתח ובעצם מפריד את מציאות הנדר מן האדם. אין כאן התנגשות עם המציאות הבעייתית, אלא חשיפה שמעולם מציאות זאת לא הייתה שייכת בנו (על אף שייכתן שהיא קיימת בעולם - יש כאן הבנה אצל מי שמתירים לו מדוע אין לדבר בעצם שייכות אליו, על כן אין התנגשות וממילא אין הרגשת חוסר נעימות, אלא ניתוק מהרע).

מעליה מדרגת הכתר שעניינה רק כל טוב שופע באין שום מניעה, וכל רע וכעור שלול מעיקרו מאז מעולם, אין כאן מציאות של חושך כלל בעולם כי באמת לא היה, לא הוה ולא יהיה, כ"א אור ד' וטובו. ואליבא דאמת אין שכל אנושי יכול להבין זאת כלל, לכן מדרגה זאת היא כעין כתר המונח אף מעל הכלים האציליים שבאדם - התבונה והחכמה.

כשיהודי ממליך את הקב"ה עליו, הרי הוא מתדמה לעליון וכל אבריו נעשים כעין דמיון של מעלה, והוא זוכה שבחינה מכתרו של מלכו של עולם חופפת עליו והוא עצמו זוכה להיות נידון על פי מדרגה זאת. נכלל הוא האדם באור האלוקי ומקבל

ממנו את אופיו האינסופי הכולל בתוכו כל, והרע הופך להיות שלול מעיקרו לא רק באדם אלא בעולם כולו, והאדם, כחלק מעולם שמלכות ה' בו, מוצא עצמו זך וטהור.

בראש השנה אנו מניחים את כתרו של ה' יתברך על העולם ונכללים בו ועל ידי זה מוצאים אנו את עצמנו אחוזים באופן בלתי מובן בתשובת הכתר.

ר' מתן לוי, מחזור כ"ז, אברך וחצר"מ בישיבת הגולן

להיזכר באשר נשכח מן הלב - על התשובה של דורנו

ר' עוז מסוורי

ואם יבוא אדם לחדש דברים עליונים בעסקי התשובה בזמן הזה, ואל דברת הקץ המגולה ואור הישועה הזרוחה לא יביט, לא יוכל לכוון שום דבר לאמיתתה של תורת אמת. כי כל זמן מאיר בתכונתו (אגרות הראי"ה אגרת שע"ח).

בדבריו אלו קשר הרב קשר בל ינתק בין הארתה של התשובה לבין הזמן שבקרבנו היא מפציעה. התשובה אינה דבר ארכאי המנותק מההתרחשות בהווה. אדרבה, כיוון ש"כל זמן מאיר בתכונתו" המיוחדת לו, גם התשובה לובשת צורה חדשה בהתאם לתקופה שבה היא מתרחשת. תכונת הזמן חייבת להלביש את התשובה בלבוש חדש שייתן מענה לצורכי התקופה. 'הישן יתחדש' זהו מושג שטבע הרב, ובהקשרו לתשובה משמעותו הינה שיסודות התשובה שטבעו הראשונים נשארים על כנם, אך מקבלים משמעות חדשה לאורה של התקופה בה אנו נמצאים. בשורות הבאות אבקש להציע כיוון לגבי דרך התשובה שבה אנו צריכים לצעוד בתקופה זו, מתוך ציון מאפיין משמעות של התרבות המקיפה אותנו.

אנו נמצאים בימים האחרונים לפני יום הזיכרון. "ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה" (ראש השנה טז, א). ראש השנה מכונה "יום הזיכרון". מכיוון שבתפר, בין סופה של השנה הנוכחית לתחילתה של השנה הבעל"ט, מתעורר הזיכרון. עבורנו כבני אדם, הזיכרון הינו הבסיס לחיים בעלי משמעות. הזיכרון מעניק משמעות

למעשינו. הוא חורז מקטעי זמן שונים ואירועים מגוונים לסיפור אחד. לסיפור יש התחלה אמצע וסוף, ישנו רצף הגיוני בין האירועים, והכי חשוב, לסיפור יש מגמה.

חטאיו של האדם המודרני, או שמא נאמר האדם הפוסט מודרני, הם חוסר הריכוז והשכחה. תוצאותיהם: המתח, העצבנות, ההתרוצצות והתזזיתיות. האדם הפוסט מודרני לא נח. לאחר שהוא עורר ספק לגבי האמת ופירק אותה לרסיסים, לאחר שהוא הפך כל עמדה ליחסית וממילא לבלתי מחייבת, הוא ממשיך ומפרק גם את הזמן. עד לתקופתנו, הזמן נתפס כתהליך: עבר שמוביל אל הווה, והווה שפונה אל העתיד. בהתייחסותו של האדם בן תקופתנו אל הזמן, הוא מפרק גם אותו לגורמים. בפוסט מה שחשוב זה הרגע הנוכחי, כל העוצמות מרוכזות כאן ועכשיו. מיליוני שקלים מושקעים באלפית השנייה של התמונה שמגיעה אליך מהמסך ותרצד אל מול עיניך, טובי המוחות מתעסקים בשבריר השנייה שבו המאכל יגע בלשונך ובטעם שאותו תחוה, בלוטות הרגש מתפקעות, הלב גואה מהתרגשות. אך יש לכך מחיר. מחיר כבד. הרגע המסעיר משכיח מאיתנו את הנצח. החיים מתפרקים לגורמים.

אם הזיכרון טווה סיפור שלם של חיים, ומתאפיין בהמשכיות ומעניק כיוון ומגמה לחיים, הרי שהתרבות שבתוכה אנו חיים מבקשת את הרגע. ההתמקדות ברגע מחוללת את השכחה. שכחת העבר ושכחת העתיד. אין סיפור ארוך, אין חיים שלמים, יש הווה ואותו צריך לחוות, וכדאי שזה יהיה הכי חזק שאפשר. כך חיים שלמים הופכים לפיסות של ריגושים, שכל מה שמחבר ביניהם הינו הרצון להתרגש. אלו חיים שהזיכרון נעדר מהם, וככאלו הם הופכים לחיים סתמיים. חיים שה"סתם" מבצבץ בהם מכל פינה. אלו חיים שמתמקדים בהווה הרגעי והחולף, מה שמוביל את האדם לשכוח את יום האתמול ולהתנכר אל העתיד. חיים של שכחה. אבל בשביל מה? לאן כל זה מוביל? אל הרגע הבא.

יתירה מכך, חיים אלו מתאפיינים גם בחוסר ריכוז. חיים של שכחה גוררים עימם את שכחת הזולת. איני מרוכז בחבר שעומד מולי. אני מדבר עימו, אבל השיחה הינה מהשפה ולחוץ. בכל רגע הפלאפון יכול לצלצל ולקטוע את השיחה, או שלפעמים השיחה מתנהלת תוך כדי שאני שקוע בדפדוף בפלאפון. במקום להיות נוכחים בהווה במובן העמוק של המילה. במקום להעניק את מלוא תשומת הלב ולא להסיח את הדעת, בראש ובראשונה מעצמנו ולאחר מכן גם מחברנו, אנחנו מרפרפים על החיים שלנו. החיים הפכו להיות עמוסים, עמוסים מדי, עד שאנחנו כורעים תחת הנטל ובעצם לא חווים אותם באמת. אנו מבקשים למצות את הרגע עד תום ולכן אנו מתנהלים בכמה מישורים בו זמנית - אנחנו יושבים ליד חבר, העיניים עולות ויורדות מול מסך קטן שמרצד, האוזניים משתלשלת מהאוזן, והידיים על ההגה. אלא שאנחנו משלמים על כך מחיר כבד. אנחנו לא באמת נמצאים. זהו חוסר הריכוז.

הקדמה סיפקה כלים נפלאים, אלא שהגולם קם על יוצרו. זו העבדות המודרנית המתלבשת באצטלה של חופש. היא מתהדרת בבחירה חופשית אולם בעצם נוטלת את הודו וזיוו של האדם. האדם בבחירתו החופשית משכיח מעצמו את קיומו. הוא הולך ומתרחק מעצמו וממילא מחברו. דעתו מוסחת באופן מתמיד ובכך הוא גורם לעצמו גלות ומגרש את עצמו מהעולם האמתי. המרוץ המתמיד אחרי ההישגים, שבתוכו הוא נתון, סוחף אותו ומשכיח ממנו את העיקר.

אלא שהא-ל ברא את האדם ישר ולכן הסבל ממלא את לבו. חוסר הריכוז וההתרוצצות המתמדת גורמים לו לסבל רב. זהו סבל החטא, סבל חוסר המשמעות על ימים ושנים שעברו סתם כך. רגעים שהתפזרו להם לכל עבר ללא חוט אמיני שיקשר ביניהם. סבל על חיים נעדרי אהבה, חיים שהמגע האנושי נשכח בהם מרוב הסחות דעת ועומס של התרחשויות. סבל על חיים שנעדרו מהם מבט חומל ושיחת נפש.

סוף השנה מעורר בנו את הזיכרון ומתוך כך הדין מתעורר עלינו. מול הסוף אי אפשר לשקר. עוד בטרם יעמוד האדם לדין אל מול א-לוהיו, כדאי לו לאדם לעמוד לדין אצל עצמו. זהו הדין האנושי הקודם לדין הא-לוהי. את הדין הזה האדם מחולל על ידי הזיכרון. ההיזכרות באירועים. ההתבוננות בהם והעמדת השאלה: האם יש סיפור לחיים שלי? האם יש רצון המונח בתשתיתם, והאם יש מגמה שאליה הם מכוונים? זהו כובד הדין וזו עומק השאלה.

ר' עוז מסוורי, מחזור כ"ט, אברך וחצר"מ בישיבת הגולן

שבת, תשובה והכנה לסליחות

ראש הישיבה, הרב יואל מנוביץ'

נאמר במוצש"ק לפני הסליחות

מנהג עדות המזרח להתחיל לומר סליחות מראש חודש אלול, הטעם מובן: בא' אלול עלה משה למרום וביקש רחמים על עם ישראל. חודש אלול הוא זמן של תחנונים ובקשה. בני אשכנז נוהגים להתחיל לומר סליחות במוצאי שבת קודש שלפני ראש השנה. צריך להבין מה הטעם בסליחות דווקא בעיתוי זה. מסופר

במדרש: "פגע אדם הראשון בקין. א"ל: מה נעשה בדינך? א"ל: עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר: כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע. מיד עמד אדה"ר ואמר: מזמור שיר ליום השבת" (בראשית רבה פרשת בראשית פרשה כב).

ניתן לראות זיקה ברורה בין השבת למושג התשובה, קין אומר "עשיתי תשובה" ואדם הראשון אומר "מזמור שיר ליום השבת". השבת יש בה תוכן מיוחד שקשור לכל המעמד הזה, של ההתכוננות, של ההתקדשות וההיטהרות, והשבת פועלת בעצמה תשובה. אנחנו אומרים "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא", יש לנו חולה ואנחנו לא מתפללים עליו אבל השבת פועלת ישועות על החולה. בניגונו הגדול של ר' אריה מקרלין אנו שרים: "ששה ימים המקבלים קדשה משבת קדשה", ברצוננו להמשיך את כוחה של השבת, של התשובה וההתעוררות אל תוך המעמד הזה של אמירת הסליחות.

ישנו טעם נוסף. קודם ההקרבה צריך הקרבן ביקור, בדיקה ממומים; וכך גם אנו, ארבעה ימים לפחות לפני ראש השנה מתחילים לומר סליחות. אנחנו צריכים לבקר את עצמנו, צריכים להיות טהורים, נקיים, שלמים, תמימים כמו הקרבן. ועל כן בסליחות אנחנו באים בהתכוננות הזאת, להיטהר ולהתקדש כדי שנהיה ראויים.

לסליחות מתחברים כל עמך בית ישראל. בהרבה בתי כנסת קמים אנשים כבר מתחילת החודש לומר סליחות. הלילה מתאחדים האשכנזים והספרדים, ובעשרות אלפי מקומות, ובכל הארץ ובכל העולם, יעמדו כולם בחצות לפני הקב"ה, וינסו להמשיך את התשובה ואת הקדושה של השבת אל תוך אמירת הסליחות. בהרבה מקומות נהוג שהמבוגר שבציבור ניגש ואומר סליחות כמו בתפילות הימים הנוראים. בישיבה, המנהג הוא שראש הישיבה ניגש ואומר אותן – זה חלק מהעניין שפועל. לסליחות ראשונות במוצאי שבת יש סגולה מיוחדת, יש להן כוח מיוחד, מתוך הסליחות האלה ומתוך כל עבודת הימים הנוראים, נזכה בעז"ה שתפילותינו יתקבלו לפני אדון כל.

הרב יואל מנוביץ', ראש ישיבת הגולן

תקוה ממעמקים

ר' שי שצ'ופק

צום גדליה מצטייר בעינינו כפספוס, פספוס היסטורי, פספוס מהותי, פספוס אמוני. למרות החורבן הגדול הייתה קיימת האפשרות להמשיך ולהתקיים בארץ ישראל, גדליה היה יכול להקים את האומה מחדש, והנה, בשל הרצח אפשרות זו ירדה מהפרק. בספר ירמיה הסיפור ממשיך צעד נוסף, יוחנן בן קרח, מחליפו של גדליה, ושירי החיילים אשר איתו פונים לירמיה בתחנונים בשאלה מה יהיה הצעד הבא שלהם. ירמיה ניגש ואומר להם "אם שוב תשובו בארץ הזאת ובניתי אתכם ולא אהרס ונטעתי אתכם ולא אתוש כי נחמתי אל הרעה אשר עשיתי לכם" (מב, י). משמעות הדבר היא שגם לאחר הפספוס המהותי שנוצר מהרצח של גדליה נשארה עוד תקווה לתקן לעשות ולבנות. צום גדליה נראה כחורבן והרס, אבל ירמיה אומר שקיימת עוד תקווה.

הרבה פעמים אנו נפגשים בתנ"ך עם התקווה הזאת, תקווה שממשיכה תמיד ומאירה גם ברגעים הכי חשובים. בהפטרות היום השני של ראש השנה קראנו על התקווה הלאומית: "ויש תקוה לאחריהם נאם ה' וישבו בנים לגבולם" (לא, טז). ירמיה נביא החורבן, חוזר ומדבר על העתיד והתקווה שיש למרות הכל, "כי אנכי ידעתי את המחשבת אשר אנכי חשב עליכם נאם ה' מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית ותקוה" (כט, יא).

אני רוצה לקחת סיפור אחד מהתנ"ך המופיע בתחילת ספר יהושע שמבהיר את המסר שמבטא ירמיה בעניין התקווה בצורה הלאומית- הכללית ומוריד אותה לפן האישי- הפרטי. אותו המעבר שעלינו לעשות בימים הללו שבין כסה לעשור. הסיפור הוא סיפורה של רחב. המרגלים אומרים לרחב שעליה לקשור בחלון בו ירדו את "תקנת חוט השני". הפרשנים מתקשים בביאור המילה "תקנת", חלקם מסבירים שזה פתיל - חוט, חלקם מסבירים שזה לשון קו. הדברים זקוקים להסבר, הרי קו וחוט הם מילים נרדפות ולמה נצרכת הכפילות? פתח להבנת אותה "תקנת" נמצא במדרש על הפסוק בשיר השירים "כחוט השני שפתתיך" (ד, ג). אומרים במדרש "זה לשון של זהורית", אותו צמר אדום שהיו קושרים ביום הכיפורים על ראש השעיר, ואשר הלבנתו העידה על כפרת האומה.

לעניות דעתי אצל רחב מבוטא אותו עניין בהקשר הפרטי. חז"ל (מכילתא יתרו) אומרים על רחב, דבר שמזכיר את סיפורו של רבי אלעזר בן דורדיא: מאז קטנותה, כל זמן שהיו ישראל במדבר, הייתה רחב חוטאת. ארבעים שנה הייתה רחב במקומות

החשוכים האלה. ואף על פי כן, יש מקום לתקווה. זה בלתי נתפס, קשה להאמין שאפשר לצאת ממקום כל כך חשוך. והנה, כן, יש תקווה לאחריהך!

מובא במדרש: אמרה רחב לפני רבש"ע, בשלשה דברים חטאתי, בשלשה דברים מחול לי בחבל בחלון בחומה. דווקא מתוך אותם המקומות שבהם נפלה, אותם הדברים ששימשו אותה להפעיל את העסק שלה, המקומות הנמוכים והחשוכים, באותם המקומות מתפוננת תקווה. אותם הדברים מנוצלים לטובה ולא לרעה - "תקנות חוט השני". החוט השני הזה הוא אותו חוט שני אישי לרחב שהלכנתו היא התקווה של רחב. ובאמת אפשר לראות שרחב יוצאת אחרי זה לחיים מלאי כפרה, היא התגיירה, היא התחתנה עם יהושע בן נון והרבה נביאים ונביאות יצאו ממנה. יש תמיד תקווה, או במילותיו של ר' ישראל מסלנט, כל עוד הנר דולק אפשר לתקן.

יצאנו מראש השנה, מהפן הכללי הגדול של והנשא על כל הארץ ביקרך, ונכנסנו לימים של בין כסה לעשור, ימים שבהם צריכים לרדת לצדדים האישיים, להתחיל לתקן גם במקומות שנואשנו מהם, כי גם בהם ומהם תבוא תקווה. יש תקווה לאחריהך נאום ה'.

ר' שי שצ'ופק, מחזור ל"א, אברך וחצר"מ-תנ"ך בישיבת הגולן

הרצון הטוב הוא הכל

ר' איתמר פלק

בתפילה במהלך היום, אנחנו מבקשים מספר פעמים על בניין ירושלים, הרמת קרן משיח בן דוד, קיבוץ גלויות, ועל המציאות כולה שתעשה מתוקנת. בראש השנה רעיון זה מקבל ממד רחב יותר, ממד הרבה יותר אוניברסאלי, אומרים "מלוך על כל העולם כולו בכבודך", "כל הרשעה כולה כעשן תכלה", ממד תיקון העולם מקבל בראש השנה מקום נכבד בתפילה. העניין האוניברסאלי של ראש השנה, בו כל באי עולם עוברים לפיו כבני מרון, יוצר קושי למתפלל הפשוט, ובוודאי לאדם שהרבה יותר מחובר לעולם המעשה, לראות את ההקשר בין המציאות לבין התפילה.

אדם רגיל שבמציאות הפשוטה הדברים אורכים הרבה זמן, וישנם עליות אך גם נפילות וירידות, והנה בתפילה האדם פתאום מתעלה מהמציאות הפשוטה בה הוא נמצא, ופתאום מבקש דברים על הדברים הכי נשגבים. לפעמים כשאדם מדבר על "מלוך על כל העולם בכבודך" והוא רואה את הסיבוכים במציאות, קשה לו להתפלל על זה. אולי אם היו מתפללים על דברים פשוטים יותר, על דברים שקשורים יותר לחיי היום-יום היה קל יותר להתחבר אל הנוסח, היה יותר פשוט להתחבר לתפילה.

הסיבה להרגשה הזאת מקורה בכך שאנו ניגשים אל התפילה עם השכל במקום לגשת אליה עם הרגש, עם הרצון. אדם הניגש לתפילה לא צריך להתפלל עם השכל, אלא לגשת עם הרצון ולבקש מה' את שרוצה שיהיה, הרצון צריך להיות מכוון כלפי למעלה, לשאוף איתו להכי גבוה, בלי שום תלות במציאות הנתונה. הקב"ה יכוון אותה כרצונו.

המציאות והרצון הם שני דברים נפרדים. הדבר נכון בתפילה ונכון גם לגבי תשובה ולגבי ראש השנה. בראש השנה כשאנו ניגשים לתפילה אנו מבקשים, בין היתר, על תיקון עצמינו, וכשיש דברים שקשה לנו לתקן בעצמינו קשה לנו גם לבקש עליהם, מכיוון שיש תחושה שזאת בקשה תלושה מהמציאות, אך באמת צריך לגשת לפני ה' עם הרצון, לא עם הפן המציאותי. לבוא נקי ולומר באיזה מקום אני רוצה לראות את עצמי. וודאי שאנחנו בסופו של דבר רוצים לתקן את המציאות באופן מעשי, אך אין לזה קשר לעמידה בתפילה לפני ה', לחזרה בתשובה ולרצון להשתפר. אין דבר העומד בפני הרצון - בנוגע לרצון מידת הצלחה של התוצר לא משנה, ורוב תיקון האדם נמצא דווקא בעצם הרצון.

כשאדם מסיר את החלק שמודד היכן הוא עומד מבחינה רוחנית בפועל, וניגש אל השאיפה שלו, אל הרצון העליון שלו, הוא יכול באמת להתפלל בלהט, בעוצמה ובאמת מכל הלב.

ר' איתמר פלק, מחזור ל"א, אברך בישיבת הגולן

נתחדש ונתקדש

הרב שי וינטר

אנחנו ניצבים פחות מארבעים ושמונה שעות לפני ההתחלה. לכאורה, זוהי אמירה תמוהה – כיצד ניתן להיות לפני ההתחלה? אפשר להיות בהתחלה, באמצע וכדו', אך להיות לפני ההתחלה?

המציאות בה אנו חיים ופועלים החלה לפני אלפי שנים, וגם כל אחד ואחד מאיתנו לא התחיל לפעול אתמול. לכאורה, ציר הזמן הוא קו אחד ארוך ומתמשך והלא את שהיה כבר אין להשיב. לעיתים, מתגנבת מחשבה - לו הייתה ניתנת לי ההזדמנות להיות שוב בשיעור א' או בשלב מוקדם יותר, הייתי עושה זאת אחרת... ועוד מחשבות מעין אלו. אבל האדם יודע כי הוא שוגה באשליות כאשר הוא חושב כך.

ובכל זאת, ישנו חסד אלוקי עצום - ניתן באמת להתחיל עכשיו מחדש! זהו סודו הגדול של ראש השנה.

בעל ה"נתיבות שלום" מעיר שבשאר המועדים נאמר רק שהם מקראי קודש, אבל על ראש השנה נאמר שהוא עצמו קדוש: "כִּי קְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ!" (נחמיה ח, י) היום עצמו הוא קדוש, שכן "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון". לא נאמר שזה היום הוא רק זכרון לתחילת מעשיך, זכרון ליום ראשון, כי אם תחילת מעשיך ממש! וכן אומר האר"י הקדוש שבכל שנה ושנה הדברים חוזרים לקדמותן ובראש השנה מתחדשת הבריאה ומתהווים שוב כל העניינים שהיו במעשה בראשית!

גם במובן האישי - יש כאן התחלה חדשה ממש. מלכותו יתברך מתחדשת, הבריאה מתחדשת וגם הבריאה האישית שלי מתחדשת - אני יכול לפתוח דף חדש באמת! אמנם, אני יודע שגם במהלך השנה שתבוא - דברים יתיישנו, תהיינה "חריקות" כאלו ואחרות, ואף על פי כן, כעת אני מבקש להתחדש לגמרי. והרצון האמיתי הזה שלי הוא הכל, כדברי הרב באורות התשובה (ט, א): 'הרצון הטוב הוא הכל!'

מספרים על חסיד שהיה מקפיד ללבוש מעיל ארוך כשביקר אצל הרבי שלו, אבל ביום-יום היה לבוש בחליפה קצרה. שנה אחת "נשבר" ובא לפני רבו בבגדיו הרגילים. הרבי שאל אותו מה השתנה, והוא התוודה בפניו שכך היה גם בעבר, ושנמאס לו להתחפש. ענה לו הרבי: "ואני חשבת, שבמשך כל השנה אתה מעמיד פנים ורק אצלי אתה מגלה את פניך האמיתיות..."

בעשרת ימי תשובה ובראשם בראש השנה אנו מציבים את האישיות החדשה שלנו, עם האישיות הזו אנו מזדהים, היא הפנים האמתיים שלנו. הימים הללו הם "קריאת הכיוון" שלנו. גם אם אחר כך תהיינה נפילות – הן חיצוניות לנו, הן קשורות לעבר הרחוק, ועם הזמן נצליח בעשרת ימי תשובה להשתחרר גם מהן.

נזכור שכשם שהראש משפיע על הגוף כולו - הוא המניע את כל הכוחות - כך בראש השנה ישנה הזדמנות להניע את כל השנה ולרומם אותה למדרגות חדשות. משום כך ראוי שלא לדבר דיבורים שאינם ראויים ואף שלא לחשוב מחשבות שאינן טובות - הן על עצמנו והן על זולתנו. כל השנה כולה נמשכת אחר המחשבות והדיבורים הטובים - התפילות, התורות והברכות של ראש השנה.

יהי רצון שנוכה להתחדש ולהתקדש ולהיחתם לחיים טובים לאלתר יחד עם כל בית ישראל!

הרב שי וינטר, ר"מ בישיבת הגולן

